

## ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОНАТІВ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті висвітлюється зміст такого поняття як «музейна педагогіка», наводяться приклади використання експонатів шкільного музею на уроках географії. Особлива увага приділяється історії створення та змісту експозицій краєзнавчого музею Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №39.

Значення краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних та соціально-історичних умов розвитку рідного краю, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психолого-педагогічні особливості учнів, виявити їхні інтереси. Участь у суспільно-корисній роботі, виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту формує в школярів пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них – і до географії.

Краєзнавство – це один з видів науково-освітньої діяльності, якому властиві свій зміст, функції, методи і форми. Одним із результатів цієї роботи може стати створення шкільного краєзнавчого музею як творчої лабораторії для всього шкільного колективу.

Завдання перебудови системи освіти, що поступово реалізується в Україні, вимагає творчого оновлення всіх її ланок, зокрема музейної справи. Нині в Україні діє понад три тисячі музеїв, створених при закладах освіти [8].

Головне завдання краєзнавців – постійне поповнення, оновлення та вдосконалення експозиції музею. Зміни в природі та житті людей є невичерпним джерелом поповнення експозиції новими матеріалами. Лише за таких умов можна вважати, що туристсько-краєзнавча робота в школі поставлена на належний рівень і музей успішно виконує покладену на нього навчально-виховну роль.

Уперше термін «музейна педагогіка» увів у науковий обіг німецький учений К. Фризен у 1934 році. Сучасні науковці розглядають музейну педагогіку як галузь діяльності, що забезпечує передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного й поліхудожнього підходів через педагогічний процес в умовах музейного середовища.

Л. Беляковою зроблено спробу розглянути функціональні компетенції учня, яких він набуває в процесі роботи з музейними експонатами. На думку науковця, це пізнавальна компетенція (діалог з епохою, особистістю, музейним експонатом); діяльнісна (учні працюють як дослідники); кульмінаційна (самореалізація і самоактуалізація) [4].

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок про недостатнє вивчення питання використання

---

\* © Кудак А. І.

## НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

експонатів шкільного музею на уроках географії [2].

*Метою даної статті* є висвітлення музейної діяльності в школі, зокрема методики використання експонатів шкільного музею на уроках географії. Адже відомо, що краєзнавчий музей у школі сьогодні є культурно-освітнім центром, який ставить перед собою, окрім специфічних професійних завдань, також широкі просвітницькі, науково-освітні, естетичні та виховні завдання.

Існують різні підходи до класифікації методів роботи з музейними експонатами на уроках географії. Так, М. Борисов виділяє два можливих варіанти:

- пояснення вчителем навчального матеріалу із залученням фондів шкільного музею;
- поєднання пояснення учителем навчального матеріалу із самостійною роботою учнів над експонатами [3].

Ми ж пропонуємо до цих двох варіантів долучити й третій. Загальновідомо, що з використанням інноваційних підходів до навчання на уроках географії суттєво змінюється функція вчителя й учня. У зв'язку з цим можливий варіант, коли учні самостійно досліджуватимуть музейні експонати як джерела інформації без допомоги вчителя за розробленими педагогом схемами та пам'ятками [7].

Краєзнавчий музей Херсонської загальноосвітньої школи №39, «школи-родини», є організаційним центром краєзнавчої роботи школи. Він є ефективним осередком навчання. Експозиція музею дає змогу з найбільшим ефектом використати ілюстративний матеріал для глибокого засвоєння учнями шкільної програми з географії.

Музей відкриває також великі можливості для організації самостійної творчої роботи учнів. Він є однією з форм розвитку творчої самодіяльності і громадської активності учнів у процесі збирання, дослідження, обробки, оформлення і пропаганди матеріалів з історії природи і суспільства, які мають виховну і науково-пізнавальну цінність. Після проведення екскурсій і туристських походів рідним краєм у школі №39 накопичується багато краєзнавчих матеріалів.

Музей сприяє формуванню в учнів патріотизму, розширенню їхнього світогляду і вихованню пізнавальних інтересів і здібностей, розвитку суспільно-політичної активності, виробленню практичних навичок пошуково-дослідницької роботи, удосконаленню навчально-виховного процесу. Він є базою для здійснення краєзнавчого принципу в навчанні та вихованні школярів. Музей тісно співпрацює із громадськими організаціями, науковими установами та державними музеями [9].

Створення краєзнавчого музею неможливе без активної пошуково-дослідницької роботи школярів у позаурочний час. В організації музею, крім юних краєзнавців, беруть участь учителі й батьки.

Краєзнавчий музей Херсонської загальноосвітньої школи

## НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

№ 39 є музеєм широкого профілю, експозиції якого відображають історію, природу, економіку, населення та культуру Херсону та селища Текстильників. Широкий профіль музею дає можливість всебічно вивчити рідний край і залучити до краєзнавчої роботи більшість учнів і весь педагогічний колектив, а також дитячі організації, батьківський комітет і шефів. В основі організаційної структури і керівництва роботою музею лежить принцип самоврядування [1].

Загальне керівництво музеєм здійснюють директор школи та організатор позакласної роботи, а безпосередньо завідує музеєм керівник, призначений директором з-поміж учителів-краєзнавців. Спрямовує роботу музею рада, яка обирається на загальних зборах його активу. Робота шкільного музею тісно пов'язана з виконанням навчально-виховних завдань, з усією позаурочною виховною роботою.

Шкільний музей відображає типовий, характерний для краю матеріал. Він містить експозиції натуральних, штучних, об'ємних і графічних експонатів. Музей розміщений в одному із приміщень школи, працює згідно із затвердженими його радою перспективними тематико-експозиційним та річним планами. Основою першого є шкільна програма, окремі питання якої відображені у відповідних темах музейної експозиції [6].

Процес створення краєзнавчого музею проходив такі послідовні етапи: розробка тематики і структури, складання тематичного і тематико-експозиційного планів, відбір краєзнавчих матеріалів, складання колекцій та ескізів, розміщення експонатів, оформлення експозиції. Розробляючи тематичну структуру музею, експозиційний матеріал згрупували у відділи: історичний, географічний, етнографічний, літературний, професійно-довідковий, а також «Вивчаємо рідний край», «Наша школа».

У тимчасовій експозиції на допоміжних або додаткових стендах подані теми, присвячені актуальним питанням суспільного та економічного життя Херсонського краю. Слід зазначити, що створення шкільного краєзнавчого музею вимагає від учителів великої організаційської роботи.

Одне із центральних місць у краєзнавчому музеї Херсонської школи № 39 займає географічний відділ. Головною окрасою цього відділу є велика рельєфна фізична карта України.

У першій частині експозиції географічного відділу висвітлено географічне положення Херсонщини та її обласного центру. У його другій частині є розділ, де зібрано матеріали про населення Херсонщини та України: діаграми зміни кількості міського і сільського населення за віком, освітнім рівнем, професійним та національним складом; основні типи сільських населених пунктів за функціональними особливостями. У розділі представлені картографічні матеріали: картосхема розселення населення з датою виникнення населеного пункту; картосхема густоти населення. Особливої уваги заслуговують стенди «Знатні люди краю» та «Дошка пошани школи-родини №39».

## НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

У третій частині географічного відділу містяться матеріали про розвиток окремих галузей господарства Херсонщини та України. Учні мають змогу ознайомитися зі зразками продукції місцевих промислових і сільськогосподарських підприємств, розглянути схеми технологічного процесу і виробничі зв'язки окремих промислових підприємств; вивчити комплексну економіко-географічну характеристику найважливіших з них.

Четверта частина географічного відділу знайомить учнів з культурою Херсонщини та України, у п'ятій та шостій частинах представлено експозиції «Вивчаємо рідний край» та «Наша школа».

У частині експозиції географічного відділу «Вивчаємо рідний край» зібрані та експонуються матеріали, що розповідають про туристсько-краєзнавчу роботу в Херсонській загальноосвітній школі № 39. Це літопис та хронологія туристично-краєзнавчої роботи, щоденники і картосхеми експедицій, туристських походів та екскурсій; матеріали краєзнавчого вивчення рідного краю (описи, доповіді, реферати, фотографії, слайди, кінофільми, магнітофонні записи); тематика, плани і звіти роботи краєзнавчого товариства (гуртка); матеріали періодичної преси, що відображають краєзнавчу роботу школи.

У частині експозиції географічного відділу «Наша школа» учні знайомляться з топографічним планом мікрорайону школи та пришкольної ділянки, описом історії школи; матеріалами, що характеризують навчально-виховну роботу школи в окремі періоди і роки; описом досвіду роботи найкращих учителів та учнів школи; матеріалами, що характеризують суспільно-корисну та культурно-освітню роль школи в рідному краї.

Важко переоцінити роль експонатів краєзнавчого музею при вивченні географії України, адже «помічниками» вчителя є різні колекції, схеми, карти та інше наочне приладдя, виготовлене та зібране руками юних краєзнавців. Під час таких уроків у дослідників рідного краю виховується почуття гордості за свої знахідки, палке бажання поповнити музей новими експонатами [5].

Отже, шкільний краєзнавчий музей школи № 39 має великий потенціал у підготовці та проведенні уроків географії. Наявний краєзнавчий матеріал дає змогу вчителю географії широко використовувати його у процесі викладання предмета.

### Література:

1. Всеукраїнська спілка краєзнавства: матеріали та документи. – К. : Рідний край, 1997.
2. Василенко А. Ю. Музейна педагогіка та інтерактивні технології в контексті функціонування історико-культурного комплексу «Запорізька Січ»: до постановки проблеми [електронне джерело] режим доступу: <http://www.museum.dp.ua/en/science/results/museumeducation/1489-2009-11-10-14-58-28.html>
3. Вчорашня А. М. Територіально-функціональні особливості мережі шкільних музеїв. Збірник наукових праць студентів, викладачів,

## НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- молодих науковців географічного факультету КДПУ. – Кривий Ріг : «Видавничий Дім», 2009
4. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К. : Шк. світ, 2009. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
  5. Жупанський Я., Круль В. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства // Краєзнавство. – 1994. – № 1–2.
  6. Костиця М. Становлення організаційних форм українського географічного краєзнавства // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 3.
  7. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи : наук. збірник. – К. : Академія, 2003.
  8. Кімнатний А. Д. Використання відвідувачами музейного продукту [електронне джерело] Режим доступу: [http://www.artmuseum.kr.ua/artm144-08\\_u.html](http://www.artmuseum.kr.ua/artm144-08_u.html)
  9. Люлька І. В. Методичні рекомендації по створенню музеїв при навчальних закладах системи освіти [Електронний ресурс]. <http://kramnychka.org.ua/>
  10. Соломонова Т. Шкільні музеї в Україні: тенденції і проблеми розвитку. Краєзнавство, Географія, Туризм. – 2006. – № 18. – С 3–4.

**Луків А. М.\***

### **ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

*У статті розглядається сутність понять «педагогічне спілкування», «педагогічний такт» та розкривається механізм моніторингу ефективності суб'єктно-суб'єктних відносин учителя та учнів під час навчально-виховного процесу в школі.*

Найбільш впливовою на ефективність соціалізації дитини є сфера її спілкування. Особистість формується в процесі спілкування з людьми. Якщо в ранньому дитинстві ця сфера є більш обмеженою для дитини, то з її приходом у дошкільний навчальний заклад, а потім і в школу межі спілкування послідовно розширюються. Залежно від особистісних якостей учень обирає різні рівні спілкування: з однолітками, з дорослими або поєднує їх. Для оволодіння мистецтвом спілкування дитина шукає взірця, яким покликаний бути саме вчитель.

У науковій літературі проблема педагогічного спілкування розглядається в контексті психолого-педагогічних впливів, про що свідчать праці А. Бодальова, В. Грехнева, А. Добрович, І. Зимньої, І. Зязюна, В. Канн-Калика та ін. Проте з огляду на особливості соціалізації дитини в шкільні роки це поняття набуває не лише концепту психологічного, але й є об'єктом управління навчально-виховним процесом, що обумовлюється одним із його завдань, а саме: забезпечення сприятливих умов для здобуття освіти неповнолітніми, захист їхніх вправ та інтересів, здійснення особистісно орієнтованого виховного впливу на особистість. Розв'язати означені питання можливо лише за допомогою різних інструментів управлінського впливу, одним із яких

---

\* © Луків А. М.